

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурса за заемане на академичната длъжност
„доцент“ по направление 2.1. Филология, научна
специалност Български език (Българска терминология и
терминография) за нуждите на Секцията по терминология
и терминография – съгласно с обявата в ДВ № 49 от 06.06.2023 г.

Кандидат: гл. ас. д-р Кристияна Симеонова Симеонова.

Рецензент: чл.-кор. проф. д.ф.н. Мария Ганчева Попова.

Научното творчество на гл. ас. д-р Кристияна Симеонова се характеризира с оригиналност и теоретична дълбочина, актуалност и ярка приложна насоченост.

Количествени данни за публикациите (само за представените от кандидатката): 2 монографии, 1 речник в съавторство, 31 статии, от които 7 в чужбина; богата експертна и популяризаторска дейност.

(Макар и в скоби, се налага да отбележа, че списъкът с трудовете, който е представила кандидатката, съдържа само незначителна част от нейните многобройни трудове.)

Преподавателска дейност: Няма, но има приноси към обучението по български език с „Ръководство по български език (кратък практически курс)“ – в съавторство с доц. д-р Лилия Манолова, но с ясно разграничени части и учебни дисциплина. Така гл. ас. д-р Кр. Симеонова: Лексикология, Диалектология, Терминология, Фразеология, Лексикография, Стилистика и Текстология. Оценител за съдържанието на учебниците по български език от 7 до 12 клас.

Научни приноси

Научните приноси на кандидатката, освен че са многобройни, са и много съществени както за теорията, така и за практиката на терминологията. Но поради все пак ограничения обем на една рецензия те не биха могли дори само да бъдат споменати. Затова се налага тук да се ограничи до изброяването само по няколко за всеки един отделен труд.

Цитирания

43 цитирания, от които 5 в чужбина.

1. Хабилитационен труд „Към въпроса за вариантността в терминологията“, София: издателство на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2023, 150 стр.

Предложеният хабилитационен труд е посветен на интересен, важен и актуален въпрос в съвременното терминознание. Отделни страни на този въпрос са засягани и в трудовете на други учени. Но настоящият труд на Кр. Симеонова е първото цялостно изследване върху вариантността в терминологията. То анализира причините, които я пораждат, и начините, по които се проявява. Същевременно авторката дава и ценни практически препоръки за боравене с вариантността в терминологията.

Трудът се отличава с теоретична дълбочина, доказателствена емпиричност, актуалност и ярка приложна насоченост.

Теоретичността се състои в дадената по-ясна, по-точна, по-пълна представа за динамиката на езиковедските процеси в научния дискурс и ще бъде основа за изследването на редица проблеми в теорията на терминологията.

Доказателствената емпиричност се състои в огромния терминологичен материал, върху който авторката анализира избраното явление.

Актуалността на разработката проитича от факта, че разглежданото явление е предмет на обсъждане от редица учени, които му дават различна оценка.

Ярката приложна насоченост се състои в това, че разработката ще спомогне за осъществяването на най-важните регламентирани от терминологичната теория практически дейности, а именно стандартизация, унификация и нормализация на терминологичните системи, както и на някои по-частни проблеми.

Монографията се състои от 8 части.

В Увода (I глава, стр. 7 – 16) е представена темата, както и целите и задачите на изследването, които са: основната цел е възможно най-пълно да се направи анализ на явлението вариантност в терминологията, като се разкрият всички негови положителни и отрицателни страни. Тази цел е конкретизирана в изпълнението на 6 задачи.

Във II глава „Някои терминологични уточнения“ (стр. 17 – 31) са направени някои уточнения относно използваните термини.

III глава „Видове вариантност при термините (с. 32 – 121) е централната и най-обемната част на монографията.

В нея са анализирани пълно и задълбочено: 1) семантичната вариантност с нейните видове многозначност (полисемия), омонимия, еврисемия и амбисемия при термините. 2) формалната вариантност: а) според езиковото равнище, на което се проявява: лексикална вариантност, словообразователна вариантност, граматична вариантност, синтактична

вариантност, графична вариантност, фонетична вариантност, акцентна вариантност; б) според системата, в която се проявява: вътрешносистемно формална вариантност и външносистемна формална вариантност.

В IV глава „Варианти при названията“ (с. 122 – 125) авторката спира вниманието си върху проблем, който не би трябвало да бъде предмет на тази разработка. Но тя го прави с убеждението, че е необходимо да бъдат дадени препоръки за употребата на названията, за да се избегнат обърквания и неясноти.

В V глава „Някои проблеми при лексикографското представяне на терминологичната вариантност“ (с.126 – 137) авторката се спира на някои от основните трудности в речниковата практика при представяне на терминологичната вариантност, а именно: при отразяване на многозначността и омонимията, на синонимните термини и на словообразователната вариантност; при определяне на граматичния род на някои думи.

В Заключение (с. 138 – 142) е направено обобщение на съдържанието, като са отбелязани най-важните моменти в разработката. Авторката отново набляга на оценката си, че терминологичната вариантност е положително явление, тъй като обогатява научния подезик и усъвършенства средствата за езикова фиксация на научните понятия.

Приноси:

1. Това е първото цялостно изследване на вариантността в терминологията и като такова то разкрива същността ѝ, установява причините, които я поражда и посочва начините, по които се проявява.
2. Направената цялостна оценка в отговор на спорния въпрос нужно ли е това явление и прогнозата за неговото развитие в бъдеще.
3. Решението на въпроса какви да бъдат критериите за избор на даден вариант, като се показват и факторите, които влияят на този избор (като напр. конкретните цели и конкретната ситуация на научното общуване; вече установената и широко разпространена традиция и практика в специализираните подезици на отделните научни области; честотата на употреба на дадения термин в специализираните източници; дали научното общуване е в границите на България между български учени или не; личният избор, личните вкусове и предпочитания на говорещото или пишещото лице).
4. Решаването на важни и актуални лексикографски въпроси за представянето на терминологичната вариантност в речниците.
5. Препоръката да не се отстранява синонимията от терминологичните системи на отделните науки, защото тя обогатява и разнообразява научния подезик и допринася за

- неговата прецизност и точност. Същевременно обаче те трябва да бъдат използвани с оглед на целите на научното общуване.
6. Препоръката за синонимията по оста свое – чуждо, която е, че там, където е възможно трябва наред с интернационалния, да се създаде и термин на родния език, при което двата термина да функционират като дублети.
 7. Констатацията, че един и същи термин може да участва и във вътрешносистемната омонимия, както и в омонимия между терминологична подсистема и общонародния език.
 8. Изясняването на приликите и разликите между терминологичната вариантност, дублетност и синонимия.
 9. Определянето на причините за терминологичната вариантност като вътрешноезикови и екстралингвистични и обяснението им в най-общ смисъл.
 10. Установеното, че най-често срещаният механизъм, по който възниква междунаучната омонимия е метафоричният пренос при терминологизацията \ ретерминологизацията на термини.
 11. Установеното, че метафората и метонимията са основният извор за възникването на многозначност, респ. метафоричният и метонимичният пренос са източници на терминологична многозначност. Също така, че омонимия, която се проявява между терминологичните системи на отделните науки, от една страна, и общоупотребимата реч, от друга страна, се дължи освен на терминологизация, но също така, макар и по-рядко, на детерминологизация.

В заключение. Предложеният от гл. ас. д-р Кристияна Симеонова труд „Към въпроса за вариантността в терминологията“ е с висока стойност както по отношение на теоретичните, така и по отношение на практическите приноси. Той ще бъде полезен не само за терминологите, но и за специалистите от всички научни области с указанията, които дава за работата им с терминологичните варианти.

II. **Монография „Лингвистична характеристика на съвременната българска политическа терминология“.**
София: изд. „Пропилен“, 2022, 335 тр.

Монографията е посветена на един особено важен въпрос за съвременното ни езикознание, твърде актуален, но неразработен в необходимата степен. Цялостно изследване върху системността и начините за създаване на съвременната българска политическа терминология няма, както няма и цялостна оценка за нейното състояние, за нейната езикова мотивираност, нормативност и правилност.

Авторката ситуира съвременната българска политическа терминология, от една страна, в полето на глобалната проблематика, а от друга страна, в полето на лингвистичната наука, където тази терминология трябва да бъде подложена на сериозна научна обработка, анализ и оценка, вследствие на което да се стигне до нейната терминологична нормализация, унификация и стандартизация.

Целта на изследването е възможно най-цялостно да се очертае съвременната картина и възможно най-пълно да се представи съвременното състояние и функциониране на българската политическа терминология като специализирана лексикална подсистема на българския книжовен език. Тази цел е конкретизирана в изпълнението на следните задачи:

- Направен е лингвистичен анализ на българската политическа терминология от гледището на начините за образуване на езиковата форма на термините, т. е. направена е номинационна характеристика и са описани номинационните модели.
- Направена е формално-структурна характеристика на българската политическа терминология, т. е. анализ на формалния строеж на термините и терминоеелементите.
- Представена е българската политическа терминология от гледище на източниците за образуване на термини.
- Направена е обща лингвистична характеристика на системните семантични взаимоотношения.
- Разгледани са лексикално-семантичните отношения, включващи явления като многозначност, омонимия, синонимия, антонимия, паронимия и др.
- Проследена е терминологичната вариантност.
- Изследвана е връзката на българската политическа терминология с общонародния български език и възможностите за лексикално-семантично взаимодействие между тях.
- Очертани са тенденциите в бъдещото развитие на българската политическа терминология.

Трудът се състои от:

1. Увод (стр. 1 – 26).
2. Обща теоретична постановка (стр. 29 – 48) и 5 глави:
3. Терминологична номинация (стр. 49 – 170).
4. Източници за образуване на термини и терминоеелементи в съвременната българска политическа терминология (стр. 171 – 206).
5. Структурна характеристика на термините и терминоеелементите в съвременната българска политическа терминология (стр. 207 – 228).
6. Лексикално-семантични отношения в съвременната българска политическа терминология (стр. 229 – 273).
7. Терминология и общество (стр. 277 – 287).
8. Заключение (стр. 291 – 294).
9. Библиография (стр. 297 – 335).

Приноси

1. Този труд е първото самостоятелно и цялостно изследване, което възможно най-пълно представя съвременното състояние и

- функциониране на българската политическа терминология като специализирана лексикална подсистема на българския книжовен език.
2. За първи път се дава цялостна лингвистична характеристика и се правят многоаспектни анализи на съвременната българска политическа терминология. Тези анализи засягат начините за образуване на термини, т. е. номинационната характеристика и описанието на номинационните модели, формално-структурната характеристика на термините и терминоелементите, източниците за образуване на термините, системните семантични взаимоотношения, лексикално-семантичните взаимоотношения, терминологичната вариантност и др.
 3. Изследвана е връзката на българската политическа терминология с общонародния език и възможностите за лексикално-семантично взаимодействие между тях.
 4. Представен е примерен теоретичен модел както за обясняване, така и за преподаване на съвременната българска политическа терминология, защото резултатите от извършения анализ могат да намерят практическо приложение при обучението на студенти по политология, европейстика, публична администрация, журналистика, история и други специалности. Този примерен теоретичен модел отговаря на съвременните изисквания към студентите и е във връзка с изучаваните от тях специализирани учебни дисциплини.
 5. Разработката ще бъде полезна при съставянето на учебници за средното училище и ВУЗ, на най-различни съвременни политически речници, справочници, енциклопедии и др.
 6. Цялостното лингвистично описание на съвременната българска политическа терминология ще е нужната база за осъществяване на най-важните регламентирани от терминологичната теория практически дейности нормализация, унификация и стандартизация на съответната терминологична система.

III. Приноси в други трудове (статии, доклади от участия в конференции и под.).

- Дискутирането на проблемите за мястото и ролята на чуждите думи и термини в съвременната българска терминология, за паралелното действие на процесите интернационализация и национализация. Като поставя въпроса какво и колко трябва да се заеме, авторката дава насоки за дейностите, с които съвременната българска терминология може да бъде предпазена от загубата на нейния национален характер. (Статията „За националното и интернационалното в съвременната българска терминология“)
- Анализирането на редица от важните въпроси, свързани със създаването на терминологични речници от обяснителен и енциклопедичен характер, предназначени за широки кръгове на обществото. Обяснени са редица от общите и частните проблеми на терминографската работа – такива като селекцията (подбора) на лексикалните единици, тяхната интерпретация, спецификите на лексикографското представяне на термините, тяхното системно описание и т. н. Като по-важни особености или по-скоро изисквания тя поставя:
 - 1) Двустепенност при тълкуването на речниковите единици.

- 2) Системност при организиране на речниковия материал.
- 3) Представяне на многозначните и омонимните термини.
- 4) Вътрешна и външна системност.

(Статията „За някои проблеми пред българската терминологична лексикография, свързани със специфичните особености при лексикографското представяне на термините в терминологичния речник“)

- Разискване на важния проблем за ролята и мястото на чуждите думи в съвременната българска и руска социално-политическа реч, както и въпросът какъв вид и колко чужди думи трябва да се заемат с цел да се покаже как тези два славянски езика могат да бъдат предпазени от нарастващото чуждо влияние върху тях. Набляга се на актуалния въпрос - какво, защо, как и доколко да се заема. Авторката предупреждава, че масовото навлизане на чужди думи ще доведе до обезличаване на съответните езици – актуални въпроси не само за езикознанието, но и за цялото общество.

(Статията „За националното и интернационалното в съвременния български и руски език (с оглед на обществено-политическата лексика)“)

- Внимание върху някои подобни терминологични явления и процеси, които имат място в двата генетично свързани езици – българския и руския. Това са значителен брой прилики, които засягат различни аспекти на терминологичната теория и практика. Авторката се спира само върху сходството при начините и средствата за терминологична номинация. Установява, че и в двата езика за образуване на езиковата форма на термините се използват три основни начина: лексикално-морфологичен, лексикално-семантичен и лексикално-синтактичен. Лексикално-семантичният начин за терминологична номинация и в двата езика се отличава със своята актуалност и висока продуктивност. И в двата езика най-използваните семантични техники са метафората и метонимията. Лексикално-синтактичният начин за терминологична номинация е изключително продуктивен и в двата езика. Разликата между тях е, че в руския език се предпочитат безпредложните словосъчетания. (Статията „За някои българо-руски терминологични успоредици“)
- Установените множество сходства, отнасящи се към начините за възникване на омонимията в езика, а също така – за основните начини на нейните прояви в терминологията. Представени са три основни начина на проявите ѝ, които се преплитат помежду си: 1) омонимия, която се проявява само в границите и пределите на една наука, предметна област, сфера на дейност; 2) омонимия, която се проявява между терминологичните подсистеми на две или повече науки или сфери на дейност; 3) омонимия, която се проявява, от една страна, между терминологичните системи на отделни науки, от друга – между терминологични системи и общоупотребимата реч. Очертани са пътищата за по-нататъшното изследване на това явление. (Статията „Специфика явления омонимии в современной болгарской и русской терминологии“)
- Установеното значително сходство между двата езика (българския и руския) както по отношение на пътищата, по които възникват метафорите, така и във връзка с тяхното функциониране в политическата реч. Също така, че днес терминологичните метафори и в двата езика са продуктивни лексикални средства за постигане на точност, образност и експресивност на съвременния политически

дискурс. Авторката прави извод, че в областта на политическата метафора и нейното използване в съвременната политическа реч между българския и руския език се наблюдава поразително сходство и еквивалентност. (Статията „О некоторых политических метафорах, используемых в современном болгарском и русском политическом дискурсе“)

- Установеното, че наред с голямо количество фразеологизми в българския и руския език, които имат специфични национални особености и нямат точни еквивалентни в друг език, има и такива с еднакъв или много сходен лексикален състав, еднаква или много сходна синтактична организация и еднаква семантика и сфера на употреба. Предлагат се и теми за бъдещи изследвания. (Статията „Общее и национально-специфическое в некоторых болгарских и русских фразеологизмах“)

х х х

По своя характер приносите в разглежданите трудове са: създаване на теоретични модели, предлагане на хипотези, нови обяснения на вече познати явления, анализи на конкретни факти, очертаване на пътища за по-нататъшно проучване на посочените явления и факти.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на цялостното научно творчество на кандидатката с неговите многобройни и разнообразни приноси (които значително надхвърлят количествените и съдържателните изисквания на ИБЕ) с най-голяма убеденост, но и с истинско удоволствие, препоръчам на гл. ас. д-р Кристияна Симеонова Симеонова да се присъди академичната длъжност „доцент“.

Рецензент: чл.-кор. проф. д.ф.н. Мария Ганчева Попова

